

Rur'ân, İslâm toplumunu tanımlarken onun en temel özelliğinin "vasat ümmet" olduğunun altını çizer.

"Böylece sizi insanlara şahit ve örnek olmanız için tam ortada bulunan/vasat bir ümmet kıldık."

Vasat Ümmet; "orta, dengeli, adaletli, hayırlı" anlamlarına gelir. *Vasat*, kenar anlamına gelen tarafın zıddıdır. İki aşırı uç olan *ifrât ve tefrît* de aynı şekilde *vasatın* karşıtıdır. *Vasat*, bir şeyin tam ortası ise, *ifrât* bir ucu, *tefrît* ise öteki ucu demektir. Zaten İslâm ümmetinin tanımlayan pek çok âyette onun "*hayırlı, gündemi belirleyen ve gidişata tamıklık eden, adaleti ayakta tutan*" bir toplum olduğu sürekli vurgulanmıştır.

Yüce Yaratıcı, her insanın özüne/fitratına iyilik-kötülük, hayır-şer, olumlu/olumsuz eğilimleri yerleştirmiştir. Ruh ve nefsi olan her insanda hayra yönelik özellikler de vardır, şerre yönelik özellikler de. Yüce Allah'ın gönderdiği din, insandaki bu hassaları yönetmek, onları yerli yerinde kullanmak için gelmiştir.

Şöyle ki, her insanda öfke-gazap hassası vardır. Yerinde öfke iyidir, yersiz öfke ise yerilmiştir. Sözgelimi Allah için öfkelenmek, Allah yolunda savaşta öfke ve gazapla düşmana saldırmak övülmüştür. Günaha haksızlığa buğz etmek, Allah'ın en sevdiği amel sayılmıştır. Ne var ki nefsin tahriklerine kapılıp olur olmaz şeylere öfkelenip kızmak ve bu öfke doğrultusunda hareket etmek zemmedilmiştir.

Benzer şekilde her insanda bağışlama, hoş görme yetisi de vardır. İnsan, bu yetisini yerinde kullanırsa iyi olur, yersiz kullanırsa kınanır. Sözgelimi haksızlığı, kötülüğü, zulmü hoş görme, onlara karşı duyarsız kalma yerilmiştir. Ama sürekli hoşgörüsüzlük, asla bağışlamama da yerilmiştir.

İnsanda cimrilik tutkusu da vardır, cömertlik tutkusu da. Bu tutkular iyi yönetilirse, yerinde kullanılırsa hayır olur. Yerinde kullanılan vermeme

tutkusu, iktisat, tutumluluk olurken; yersiz kullanılan vermeme cimrilik, bencillik olur. Yerinde kullanılan verme tutkusu, infâk, yardımseverlik olurken; bu, yersiz-ölçüsüz kullanılırsa savurganlık ve israf olur.

İnsanda dünyaya meyletme, dünyayı sevme tutkusu vardır. Din, insandaki bu tutkuyu yönetir, onu yerinde kullanmasını ister. Dinin ölçüleri esas alınmazsa, insan ya bütünüyle *dünyevileşir*, dünyayı putlaştırır, gözü dünya ve dünyalıklardan başka bir şey görmez olur; ya da dünyayı bütünüyle terk eder, *ruhbanlaşır*. Her ikisi de ifrât ve tefrîttir ve din, ikisini de yasaklamıştır. Dine göre Müslüman, *fâni olan, oyun ve eğlenceden ibaret olan* dünyaya o kadar değer verecek, onu sahiplenecek, ancak dünya içerisinde kendisini kaybetmeyecek, yeri ve zamanı gelince dünyalıklardan vazgeçmesini bilecektir. Aynı şekilde *bakî olan, asıl ve kalıcı yurt olan âhirete* de o kadar değer verecek, dünyayı âhireti kazanmak için kullanmasını bilecek, ruhbanlığa sapmadan dünya hayatını en güzel şekilde tamamlayacaktır. Unutmayalım ki, Yahûdiler din adına dünyevileştiler, Hıristiyanlar

"Ruh ve nefsi olan her insanda hayra yönelik özellikler de vardır, şerre yönelik özellikler de. Yüce Allah'ın gönderdiği din, insandaki bu hassaları yönetmek, onları yerli yerinde kullanmak için gelmiştir."

da din adına ruhbanlaştılar. İslâm ise insanlığı yeniden orta yola davet etmiştir.

Her Alanda Denge

İtidalli, dengeli, ölçülü olmak, önce inançta ölçülü olmakla başlar, söylemde ve eylemlerde ölçülü olmakla devam eder gider. Şimdi bunları kısa kısa açıklayalım:

İnançta ölçülü olmak: Büyük imam Gazâlî'nin bir eserinin adı *el-İktisâd fi'l-İtikâd*'dir. Yani o, inançta bile ölçülü olmayı kitabına isim olarak koymuştur. Buna göre kişi önce Yaratıcısına karşı adaletli

HER ŞEYİ DENGELİ OLAN ÖLÇÜLÜ ÜMMET!

olmalıdır. Bu ise, Yüce Allah'ı şirke bulaşmadan birlemek, O'na inanmak, O'nun haklarına riâyet etmektir. Bu da Yüce Allah'ın ölçülerine uygun bir hayatın adamı olmakla mümkündür. Severek isteyerek, inanıp güvenerek O'na teslim olmakla olur.

Söylemde ölçülü olmak: İnanç ve düşüncede müteditil olmak, söylemlerimizde ölçülü olmayı beraberinde getirir. İman adamı, söylem dünyasını kontrol altında tutan kimsedir. Zira o, ya hayır söylemeli yahut susmalıdır. İmanın bir ruknü olan dil ile ikrâr, Tevhîd doğrultusunda cümleleri söylemeyi de içerir. Buna göre dilimizle söylediğimiz Tevhîd cümlesiyle çelişen yalan, gybet, boş söz, sövgü gibi sözler bu ikrârı zedeler. Kur'ân söylem dünyamızı inşâ eden pek çok âyetle doludur. *“Ey iman edenler! Allah'tan sakının, dürüst söz söyleyin de Allah işlerinizi kendinize yararlı kılsın ve günahlarınızı size bağışlasın.”*² Evet, mü'min her hâl ü kârda hakikatin tanığıdır.

İslâm, sesimizi bile ölçülü kullanmamızı ister ve o sesin frekansını değil, kalitesini yük-

seltmemizi emreder. Yine o, yürüyüşümüzde bile ölçülü olmamızı ister:

*“Namaz kılarken sesini yükseltme, çok da sessiz okuma, ikisi ortasında bir yol tut.”*³

*“Ey inananlar! Seslerinizi, Peygamberin sesini bastırarak şekilde yükseltmeyin.”*⁴

*“İnsanları küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme; Allah, kendini beğenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez. Yürüyüşünde tabîi ol; sesini kıs. Seslerin en çirkinini şüphesiz merkeplerin sesidir.”*⁵

*“Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.”*⁶ Rahman'ın kulları yeryüzünde mütevâzi yürürler.⁷

Ahlakta ölçülü olmak: İnanç, düşünce ve sözlerinde müteditil olan kimsenin davranışları da müteditil olur. Sözelimi sabır ahlakî bir erdemdir, ancak zillete boyun eğmek, haksızlık karşısında suskun kalmak sabır değildir. Başa-

gelenler karşısında sızlanmak, fevân etmek de mü'mine yakışmaz. Tevâzu ahlakî bir erdemdir, ancak zelil bir halde durmak, kibirli olmak gibi İslâm'ın istemediği bir şeydir.

İbadette ölçülü olmak: Kolaylık dini İslâm, insandan kendini/nefsini öldürmesini istemez. Aksine o, nefsin ıslâhını, arınmasını ve bu şekilde huzûra ermesini ister. Bunun için ibadetlerde aşırılığı yasaklar. Yapılabilir ve yaşanabilir hükümler koyar. *“Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin.”* ilkesiyle yola çıkan İslâm, *“az da olsa devamlı olan ibadetleri”* bizden ister. İbadetleri terk etmek de yanlıştır, ibadetlerde aşırı gitmek de. Bir de her ibadetin içerisinde *ta'dil-i erkân* diye bir temel esas vardır. Bu, ibadetin rukünlerini yerli yerince yapmak, eksik veya fazla yapmadan onlara hakkını vermek demektir. Bu, namazda da böyledir, diğer ibadetlerde de. Nitekim infâk yol haritamızı çizerken Kur'ân şu uyarılarda bulunur:

*“Yakınna, düşküne, yolcuya hakkını ver; elindekiler saçıp savurma. Saçıp savuranlar, şüphesiz şeytanlarla kardeş olmuş olurlar; şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür. Rabbinden umduğun rahmeti elde etmek için, hak sahiplerinden ayrılmak zorunda kalırsan, onlara hiç değilse tatlı bir söz söyle. Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın.”*⁸

Peygamberimiz de şöyle buyurur: *“Bütün işlerinizde ne geri kalınız, ne ileri gidiniz, orta yolu tutun ve dosdoğru olun. Şunu unutmayın ki, hiçbiriniz yaptığı ameller sayesinde cehennemden kurtulamaz. Evet evet, ben de kurtulamam. Ancak Allah, lütuf ve keremiyle kuşatıp beni bağışlarsa, o başka.”*⁹

Amelde ölçülü olmak: Kur'ân ilahî hükümleri bize açıkladıktan sonra, *“İşte bunlar Allah'ın sınırları/yasalarıdır, sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa zâlimlerden olur.”*¹⁰ uyarısını yapar. İslâm, savaşmak zorunda kaldığımız bir düşmanı öldürürken, işlediği suç sebebiyle cezalandırılan bir suçlunun ceza-

sını verirken, bir hayvanı keserken bile dengeli/ölçülü olmamızı ister.

*“Ey İnananlar! Allah için adaleti ayakta tutup gözeten şahitler olun. Bir topluluğa olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin; âdil olun; bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'tan sakının, doğrusu Allah işlediklerinizden haberdardır.”*¹¹

*“Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımışsınız. Artık o da öldürmekte aşırı gitmesin. Zira kendisi ne de olsa yardım görmüştür.”*¹²

*“Yüce Allah, her şeye iyi-güzel muâmele edilmesini emretmiştir. Sizden biriniz öldürürken bile güzel yapsın. Herhangi biriniz bir hayvanı boğazlarken bıçağını keskinleştirsün ve hayvanı rahatlatın, ona eziyet etmesin!”*¹³

Özelde insanın, genelde toplumun *vasat/denge toplumu* haline gelmesinde din, büyük rol oynar. Bunun için âyette, *“Böylece sizi insanlara vasat bir ümmet kıldık.”* buyrulmuştur. Yüce Allah, gönderdiği din ile bu toplumu denge ümmet haline getirecektir. Elbette bir topluluk, kendi gidişatını değiştirmedikçe, onu Allah'ın ölçülerine uygun hale getirmedikçe Yüce Allah o toplumu düzeltmeyecektir.

İnsanın özünde var olan bu tutkuların hayırlara kanalize edilmesi ise temel dinî eğitim, dini iyi yaşayanların örnek alınması, çevrenin telkin ve uyarılarıyla gerçekleşir. İşte İslâm toplumunun *vasat ümmet*, ölçülü, adaletli, hayırlı denge toplumu haline gelmesi bu şekilde olacaktır. Kendisini *vasat ümmet* bir üyesi gören Müslüman, aşırılıklardan, uç olmaktan sakınacak, her işinde ölçülü ve dengeli bir tavır sergileyerek bu iddiasını ispat edecektir.

Dipnot

*Prof. Dr.

1	2/Bakara, 143.	8	17/İsrâ, 26-29.
2	33/Ahzâb, 70-71.	9	Müslim, Münâfikûn, 76.
3	17/İsrâ, 110.	10	2/Bakara, 229, 65/Talâk, 1.
4	49/Hucurât, 2.	11	5/Mâide, 8.
5	31/Lokmân, 18-19.	12	17/İsrâ, 33.
6	17/İsrâ, 37.	13	Müslim, Sayd 11.
7	25/Furkân, 63.		